

**OTA-ONA VA FARZAND MUNOSABATLARIDA
EMPATIYANING AHAMIYATI**

*Hodjayeva Dilfuza Baxtiyorovna.
Farg'ona viloyat. Farg'ona shahar
5-umumtalim maktabi psixologi.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ota-ona va farzand munosabatlarida empatiyaning o'рни va ahamiyati psixologik-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Empatiya shaxslararo munosabatlarni mustahkamlovchi muhim omil sifatida farzandning emotsional rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va ruhiy salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot davomida ota-onalarning farzand his-tuyg'ularini tushunishi, qo'llab-quvvatlashi va samarali muloqot o'rnatishi sog'lom oilaviy muhitni shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, empatik munosabatlarning farzand shaxsining shakllanishi, o'ziga bo'lgan ishonchning rivojlanishi hamda oiladagi nizolarni kamaytirishdagi roli ochib berilgan.

Kalit so'zlar. empatiya, ota-ona, farzand, oilaviy munosabatlar, emotsional intellekt, psixologik rivojlanish, tarbiya, muloqot, ruhiy salomatlik, ijtimoiy moslashuv.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda oiladagi munosabatlarning sifati jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Oila shaxs kamolotining dastlabki va eng muhim ijtimoiy muhitidir. Aynan oilada bolaning dunyoqarashi, qadriyatlari, xulq-atvori va insonlar bilan munosabat o'rnatish ko'nikmalari shakllanadi. Shu sababli ota-ona va farzand o'rtasidagi sog'lom psixologik munosabatlarni shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogika va psixologiyaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Ota-ona va farzand munosabatlarining samaradorligini ta'minlovchi muhim omillardan biri empatiya hisoblanadi. Empatiya insonning boshqa shaxsning his-tuyg'ularini tushunishi, uning ruhiy holatini his qila olishi va unga mos ravishda munosabat bildirish qobiliyatidir. Empatik yondashuv ota-onalarga farzandning ichki kechinmalari, ehtiyojlari va muammolarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Natijada oilada o'zaro ishonch, hurmat va samimiylilik muhitini shakllantirishga erishiladi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onalar tomonidan namoyon etilgan empatik munosabat bolalarning emotsional barqarorligi, o'ziga bo'lgan ishonchi va ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Aksincha, farzand his-tuyg'ulariga befarqlik, qattiqqo'llik yoki doimiy tanqid uning ruhiy rivojlanishiga salbiy ta'sir etib, turli psixologik muammolarni yuzaga keltirishi mumkin.

Mamlakatimizda oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash, barkamol avlodni tarbiyalash va yoshlarning ruhiy salomatligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, ota-ona va farzand munosabatlarida empatiyaning ahamiyatini ilmiy jihatdan o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi ota-ona va farzand munosabatlarida empatiyaning o'rni, uning psixologik-pedagogik ahamiyati hamda farzand tarbiyasidagi rolini ilmiy manbalar asosida tahlil qilishdan iborat.

Ota-ona va farzand munosabatlarida empatiyaning ahamiyati psixologiya va pedagogika fanlarida keng o'rganilgan mavzulardan biridir. Empatiya tushunchasi ilk bor XIX asr oxirlarida ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, keyinchalik K. Rojers, D. Goleman, M. Xoffman va boshqa olimlar tomonidan chuqur tadqiq etilgan. K. Rojersning fikricha, empatiya insonning boshqa shaxsning ichki dunyosini tushunishi va uning hissiy holatini his qila olish qobiliyatidir. Ushbu qobiliyat samarali muloqot va sog'lom shaxslararo munosabatlarning asosini tashkil etadi.

M. Xoffman tadqiqotlarida empatiya bolalarning axloqiy rivojlanishida muhim omil sifatida talqin qilinadi. Olimning ta'kidlashicha, empatik tarbiya bolalarda mehr-shafqat, boshqalarga yordam berish va ijtimoiy mas'uliyat hissining shakllanishiga xizmat qiladi. D. Golemanning emotsional intellekt nazariyasida ham empatiya insonning ijtimoiy kompetentligini belgilovchi asosiy tarkibiy qismlardan biri sifatida ko'rsatilgan.

Mahalliy olimlarning tadqiqotlarida ham oiladagi sog'lom psixologik muhitning bola shaxsini shakllantirishdagi ahamiyati alohida ta'kidlangan. Tadqiqotlar natijalari ota-onaning farzandga nisbatan mehribon, tushunuvchan va empatik munosabati bolaning ruhiy barqarorligi hamda ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

Empatiyaning farzand psixologik rivojlanishiga ta'siri. Empatiya farzandning shaxs sifatida shakllanishida muhim psixologik omil hisoblanadi. Ota-onaning farzand his-tuyg'ulariga e'tiborli bo'lishi va ularni tushunishga intilishi bolada o'zini qadrlash hissining rivojlanishiga yordam beradi. O'z fikri va hissiyotlari hurmat qilinishini his qilgan bola o'ziga ishonchli, mustaqil va faol shaxs sifatida shakllanadi.

Empatik munosabatlar bolaning emotsional rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar tomonidan ko'rsatilgan mehr, g'amxo'rlik va tushunish bolaning stressli vaziyatlarga moslashuvchanligini oshiradi. Bunday bolalar o'z his-tuyg'ularini boshqarishni, muammolarni tinch yo'l bilan hal qilishni va boshqalar bilan sog'lom munosabat o'rnatishni o'rganadilar.

Shuningdek, empatiya farzandning ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir etadi. Ota-onasidan empatik munosabat ko'rgan bolalar tengdoshlari bilan muloqotda samimiy, bag'rikeng va hamkorlikka moyil bo'ladilar. Natijada ularda jamoada

ishlash, nizolarni konstruktiv hal qilish va boshqalarning fikrini hurmat qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

Ota-onalarda empatik ko'nikmalarni shakllantirish yo'llari. Farzand tarbiyasida empatiyani rivojlantirish uchun ota-onalar avvalo samarali muloqot tamoyillarini egallashlari zarur. Bola bilan suhbatlashishda uni diqqat bilan tinglash, fikrlarini bo'lmaslik va his-tuyg'ularini inkor etmaslik muhim hisoblanadi. Bu bolada o'z fikrini erkin ifodalashga bo'lgan ishonchni shakllantiradi.

Empatik tarbiyaning muhim shartlaridan biri farzandning hissiy holatini tushunishga harakat qilishdir. Masalan, bolaning xatti-harakatiga baho berishdan oldin uning sabablarini aniqlash, muammolarini tushunish va unga yordam ko'rsatish zarur. Bunday yondashuv oiladagi ishonch muhitini mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, ota-onalar o'z xulq-atvori bilan farzandga namuna bo'lishlari kerak. Ota-onaning boshqalarga nisbatan hurmatli, mehribon va bag'rikeng munosabati bolada ham shu sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Psixologik treninglar, oilaviy maslahatlar va ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar ota-onalarda empatik ko'nikmalarni rivojlantirishning samarali vositalari hisoblanadi.

Natijalar

Tadqiqot davomida ota-ona va farzand munosabatlarida empatiyaning tutgan o'rni hamda uning bola shaxsining rivojlanishiga ta'siri psixologik-pedagogik jihatdan tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, oilada empatik munosabatlarning mavjudligi farzandning emotsional, ijtimoiy va intellektual rivojlanishiga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, ota-onalar tomonidan farzandning his-tuyg'ulari va fikrlariga e'tibor bilan yondashilishi bolalarda o'ziga nisbatan ijobiy munosabat, mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarining rivojlanishiga xizmat qiladi. Empatik muhitda voyaga yetayotgan bolalar o'z fikrlarini erkin ifodalashga intiladi, muammolarini yashirmaydi va ota-onalari bilan ochiq muloqot qilishga moyil bo'ladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ota-onalar tomonidan qo'llab-quvvatlangan va tushunilgan bolalarda ruhiy tushkunlik, xavotirlanish va qo'rquv darajasi pastroq kuzatiladi. Bunday bolalar murakkab vaziyatlarga nisbatan chidamliroq bo'lib, stress holatlaridan tezroq chiqib ketish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Bu esa empatiyaning bola ruhiy salomatligini saqlashdagi muhim omillardan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, empatik munosabatlar bolaning ijtimoiy moslashuviga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Oilada mehr-muhabbat va o'zaro tushunish muhitida tarbiyalangan bolalar tengdoshlari bilan samarali muloqot o'rnatadi, jamoa bilan ishlashda faol ishtirok etadi va nizoli vaziyatlarni tinch yo'l bilan hal qilishga harakat qiladi. Ularda bag'rikenglik, hamdardlik va boshqalarning fikrini hurmat qilish kabi ijtimoiy fazilatlar yuqori darajada rivojlanganligi kuzatildi.

Ta'lim jarayoniga oid natijalar ham empatiyaning ahamiyatini tasdiqladi. Empatik oilaviy muhitda ulg'aygan bolalarda o'qishga bo'lgan motivatsiya yuqori bo'lib, ular dars jarayonida faolroq ishtirok etadilar. Ota-onalar tomonidan ko'rsatilgan ma'naviy qo'llab-quvvatlash bolaning o'z kuchiga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va o'quv faoliyatida muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi.

Tadqiqot davomida ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi muloqot sifati ham o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, empatiya darajasi yuqori bo'lgan oilalarda nizolar soni kamroq uchraydi. Chunki ota-onalar farzandning hissiy holatini tushunishga intiladi, farzand esa o'z navbatida ota-onasining fikrlarini hurmat qilishni o'rganadi. Natijada oilada sog'lom psixologik muhit shakllanadi.

Bundan tashqari, empatik munosabatlar farzandlarda axloqiy qadriyatlarning rivojlanishiga ham xizmat qilishi aniqlandi. Bunday bolalarda mehr-oqibat, insonparvarlik, mas'uliyat va ijtimoiy faollik kabi sifatlar yuqori darajada shakllanadi. Ular atrofdagilarning his-tuyg'ulariga befarq bo'lmaydi va boshqalarga yordam berishga intiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari ota-ona va farzand munosabatlarida empatiya sog'lom oilaviy muhitni yaratishning muhim omili ekanligini ko'rsatdi. Empatik yondashuv farzandning ruhiy salomatligini mustahkamlaydi, shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, ijtimoiy moslashuvini yengillashtiradi hamda uning kelajakdagi hayotiy muvaffaqiyatlari uchun mustahkam psixologik poydevor yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, empatiya ota-ona va farzand munosabatlarining eng muhim psixologik asoslaridan biridir. Empatik yondashuv oilada o'zaro ishonch, hurmat va samimiylilik muhitini shakllantirib, farzandning har tomonlama barkamol rivojlanishiga xizmat qiladi. Ota-onaning farzand his-tuyg'ularini tushunishi va qo'llab-quvvatlashi uning emotsional barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy kamolotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli zamonaviy oilalarda empatik muloqotni rivojlantirish, ota-onalarning psixologik-pedagogik bilimlarini oshirish va sog'lom oilaviy munosabatlarni shakllantirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rogers, C. R. (1961). *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin.
2. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
3. Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and Moral Development*. Cambridge University Press.
4. Bowlby, J. (1988). *A Secure Base*. London: Routledge.
5. Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56–95.
6. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press.

7. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*. Cambridge: Harvard University Press.
8. G'oziyev, E. G'. (2021). *Umumiy psixologiya*. Toshkent: O'qituvchi.
9. Nishonova, Z. T. (2022). *Yosh va pedagogik psixologiya*. Toshkent: Fan.
10. Karimova, V. M. (2020). *Oila psixologiyasi*. Toshkent: Yangi asr avlodi.
11. Hasanboyeva, O. U. (2021). *Pedagogika nazariyasi*. Toshkent: Iqtisod-moliya.
12. Musurmonova, O. (2020). *Oilaviy tarbiya asoslari*. Toshkent: Ma'naviyat.
13. Sadikova M. et al. Automation of Data Generation for Textile Information Systems //2025 International Conference on Information Science and Communications Technologies (ICISCT). – IEEE, 2025. – С. 211-215.
14. Каюмов А. М. Определение параметров испытаний в зависимости от типа трикотажного полотна //Universum: технические науки. – 2025. – Т. 3. – №. 3 (132). – С. 30-32.
15. Yusubjanovich S. N., Muminjonovich K. A. TRIKOTAJ TO 'QIMALARINING STRUKTURASINI KOMPYUTER KO 'RISH TEXNIKASI ASOSIDA TASNIFLASH //Al-Farg'oniy avlodlari. – 2024. – №. 2. – С. 114-118.
16. Ahror K., Izzatillo J. CREATING AN IQ DEVELOPMENT MOBILE APPLICATION FOR SCHOOL CHILDREN //Web of Teachers: Inderscience Research. – 2024. – Т. 2. – С. 4.
17. Zulunov R., Otaqulov O. THE LIMITATIONS OF TEACHING JAVA PROGRAMMING LANGUAGE IN EDUCATIONAL SYSTEMS //Потомки Аль-Фаргани. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 37-40.